

**Dedicat învățământului juridic superior,
cercetării științifice și apărării drepturilor omului**

**Dedicated to Higher Legal Education,
Scientific Research and the Defence of Human Right**

**Dédié à l'enseignement juridique supérieur,
à la recherche scientifique et à la défense
des droits de l'homme**

Prof. univ. dr. Constantin MITRACHE

Facultatea de Drept, Universitatea din București

La aniversarea distinsului Profesor universitar dr. Corneliu Bîrsan, judecător la Curtea Europeană a Drepturilor Omului, îmi este deosebit de plăcut să îi urez multă sănătate, fericire, bucurii, pace în suflet, succese și împliniri alături de cei dragi și apropiați.

După mai bine de o jumătate de veac de când ne știm, fiind colegi de an la Facultatea noastră de Drept a Universității din București și apoi cadre didactice ale acestei facultăți, fie-mi îngăduit să afirm că am reușit să ne cunoaștem foarte bine și pot spune îndreptățit că la realizările facultății noastre din ultimii douăzeci de ani sunt trecute și contribuțiile Profesorului Corneliu Bîrsan, care, prin întreaga sa activitate didactică, științifică și o perioadă de timp în calitate de Decan, a marcat dezvoltarea învățământului juridic, iar reușitele profesionale ale sale ne-au bucurat pe noi toți colegii domniei sale.

De la începutul activității sale didactice, colegul Corneliu Bîrsan a fost o prezență constantă în toate acțiunile și activitățile ce se desfășurau în facultate, cu studenții la seminarii, cursuri, serate culturale, activități în agricultură, comisii de admitere care ne mobilizau pe toți într-un efort susținut.

Colegul Corneliu Bîrsan era unul dintre cei câțiva asistenți care ne „roteam” după anul 1976 la comisia de admitere în facultate, în calitate de secretar al acesteia până în anul 1989, muncă asiduă de răspundere și stresantă.

Activitatea profesională și-a desfășurat-o la început sub îndrumarea a doi titani ai Dreptului privat – Profesor dr. Tudor Popescu, la Drept internațional privat, și Profesor dr. Constantin Stătescu, la Drept civil.

Pregătirea profesională pe care a dovedit-o și atașamentul față de disciplina Drept civil (Teoria generală a obligațiilor și Drepturile reale), colaborarea excepțională cu Profesorul Constantin Stătescu au condus la elaborarea „*Tra-tatului de drept civil. Teoria generală a obligațiilor*”, unde, alături de Profesorul Stătescu, va semna și mai tânărul Asistent Corneliu Bîrsan.

La ceremonia de lansare a tratatului, un profesor din facultate aprecia colaborarea mai tânărului coleg printr-o epigramă ce se încheia, dacă mi-amintesc bine, așa:

*„Cornel are o altă mină,
De când cu Stătescu împreună,
S-au tratat de Drept civil.”*

Colaborarea cu Profesorul Constantin Stătescu, care îndeplinea înalte demnități ce uneori îl împiedicau să vină la facultate pentru a preda cursul, a avut drept urmare preluarea predării cursului de către colegul Corneliu Bîrsan. Mai rar, dar s-a întâmplat, sarcini urgente au determinat întreruperea predării cursului de către Profesorul Constantin Stătescu, acesta fiind solicitat să participe la alte activități ce nu puteau fi amânate și atunci, din banca unde audia cursul, colaboratorul Corneliu Bîrsan urca la catedră și continua predarea cursului de unde se oprise Profesorul. Au fost ani plini de încărcătură emoțională alături de iluștrii noștri profesori, de la care am învățat corectitudinea, omenia, apropierea de studenți, sprijinirea acestora, înțelegerea problemelor cu care se confruntau și ei.

Revoluția din decembrie 1989 – sau, cum apreciau unii, „Evenimentele din Decembrie 1989” – ne-a găsit pe toți din facultate, cadre didactice și studenți, într-o „încremenire” la care eram supuși noi cei mai tineri, dar și colegii mai în vârstă, fiindcă de aproape 10 ani nu se mai organizase niciun concurs, nicio avansare, așteptând și noi să se „întâmpile ceva”, deoarece altfel nu se mai putea, nu se întvedea nicio ieșire, o îmbunătățire a salarizării, a traiului nostru zilnic, aspecte pe care le suportau și studenții, dar și majoritatea populației României.

„O uniformizare” demnă de o cauză mai bună pe care o realizase regimul de atunci, în ce ne privește pe noi cadrele didactice, era obligația de a avea același număr de ore săptămânal, indiferent de gradul didactic și calificarea profesională, atât pentru profesorul universitar, conferențiarul, lectorul, asistentul, cât și pentru preparatorul universitar. Pe bună dreptate un coleg afirma că „lectorul este un profesor neplătit”, fiindcă avea în normă predarea unui curs și obligația de a scrie și publica acest curs – activitate obligatorie pentru gradele didactice de conferențiar și profesor, care erau prevăzute cu salarii mai mari.

În astfel de egalitarism și nemulțumiri s-au găsit, așadar, cadrele didactice și studenții Facultății de Drept în decembrie 1989, ei înțelegând noua orientare a statului de drept și de realizare a unei democrații reale.

Profesorul Corneliu Bîrsan a înțeles de la început noul drum pe care trebuie să se înscrie corpul profesoral și studenții, asumându-și responsabilitatea de Decan și de a implementa noua orientare democratică în Facultate și în Universitate, având alături întreg corpul profesoral și pe studenții facultății, reușind împreună cu aceștia să asigure o tranziție la noua orientare în mod constructiv, fără zburcium prea mare și fără patimi.

Au fost deschise concursurile pentru ocuparea posturilor didactice și respectată ierarhia în promovarea cadrelor didactice, în sensul că fiecare a avut acces către

o treaptă imediat superioară și nu a fost îngăduită avansarea prin omiterea unor trepte, cum au fost situații în alte facultăți, când s-a promovat de la asistent direct la conferențiar sau chiar la profesor fără a parcurge ierarhia didactică.

Având alături colaboratori devotați, cadre didactice și studenți, Profesorul Corneliu Bîrsan, în calitate de Decan, a promovat noi planuri de învățământ, introducerea unor discipline întâlnite în programele universitare ale facultăților de drept din Europa pentru pregătirea studenților.

Pentru studenți s-au deschis noi orizonturi de cunoaștere, prin acordarea de burse pentru studii în străinătate, participarea la concursuri profesionale internaționale.

În mandatul de Decan al Profesorului Corneliu Bîrsan, cu sprijinul și al Ambasadei Franței la București, s-au stabilit legături strânse cu facultăți de drept din Franța pe diverse planuri de colaborare, care s-au finalizat cu înființarea în 1995 în cadrul facultății noastre a unui Colegiu juridic franco-român de studii europene, iar studenții săi, care sunt și studenți ai Facultății de Drept, obțin la finalul studiilor atât o diplomă a Universității din București, cât și o diplomă emisă de Universitatea Paris I „Panthéon-Sorbonne”.

Profesorul Corneliu Bîrsan, alături de întreg corpul profesoral al facultății, a urmărit creșterea prestigiului Facultății de Drept atât în cadrul Universității din București, cât și în întreaga țară, prin pregătirea permanentă a studenților pe baza unor programe noi, orientate spre problemele practicii în domeniile juridice, păstrând cu îndârjire modalitatea de admitere în facultatea noastră doar pe bază de „concurs”, fără a opta pentru admiterea pe baza selecției dosarelor candidaților.

După promovarea ca judecător la Curtea Europeană a Drepturilor Omului, profesorul Corneliu Bîrsan a păstrat o legătură foarte strânsă cu facultatea, conducând cu asiduitate doctoranzi, și, ori de câte ori timpul i-a îngăduit, a fost prezent în facultate ținând prelegeri pentru studenți, pentru doctoranzi, fiind, așa putea spune, o prezență efectivă.

Preocupările de teoretician și de profesor ale distinsului coleg nu au fost neglijate cât timp era și practician și s-au materializat în numeroase tratate, cursuri, monografii, articole pe care le-a publicat și care reprezintă pentru juriști și studenți repere în pregătirea și desăvârșirea profesională.

Anii au trecut, viața ți-a oferit, domnule coleg, multe satisfacții, bucurii, împliniri, dar și încercări neplăcute, peste care ai reușit să treci cu bine, rămânând același om corect și blând, păstrându-ți aproape colegii și prietenii, bucurându-te de aprecierea lor.

Este greu, mărturisesc, să redau în scris sentimentele de prețuire și admirație pe care le am la acest moment aniversar față de colegul și – cu voia lui – prieten Profesor universitar dr. Corneliu Bîrsan, căruia îi urez încă o dată viață lungă, fericire, bucurii, satisfacții și împliniri alături de cei dragi și apropiați.

La mulți și fericiți ani, Domnule Profesor!

Un civiliste à la Cour européenne des droits de l'homme

Un civilist la Curtea Europeană
a Drepturilor Omului

A Civilist at the European
Court of Human Rights

Jean-Paul COSTA

*Président de L'Institut international
des droits de l'homme,
Ancien Président de la Cour
européenne des droits de l'homme*

Les droits de l'homme en droit international, les libertés publiques en droit interne, sont les uns et les autres généralement enseignés dans le cadre du droit public, international ou interne selon le cas. Pour des raisons historiques: ces droits, ces libertés ont été revendiqués et conquis sur et contre la puissance publique. Il était donc logique que les Facultés de droit comme les instituts d'études politiques les rattachent aux enseignements publicistes. Le contentieux des droits fondamentaux est principalement administratif, que l'on soit dans un système juridictionnel moniste comme en Angleterre ou dualiste comme en France.

Pourtant du point de vue théorique comme du point de vue empirique, les droits de l'homme (de la personne dit-on dans certains pays) font largement appel au droit privé: droit au respect de la vie privée et familiale, droit au mariage, respect des biens et de la propriété, liberté syndicale et droit des relations du travail, même droit au procès équitable quand il s'agit de procédure civile... Les grands instruments internationaux des droits de l'homme comportent, parmi les libertés garanties, des libertés *aussi* privées. On peut dire que la protection des droits fondamentaux, notamment juridictionnelle, touche finalement à toutes les branches du droit, ce qui la rend difficile du fait de l'éclectisme requis, mais passionnante.

Il n'en reste pas moins que les juges des droits de l'homme, au plan international, sont le plus souvent de formation publiciste, surtout lorsque leur métier précédent était celui de professeur de droit^[1]. Le plus souvent ils sont consti-

^[1] C'est moins vrai lorsqu'ils étaient juges ou avocats au plan national. Si je prends le cas des juges français à la Cour européenne des droits de l'homme, mon prédécesseur immédiat, Louis-Edmond Pettiti, était Avocat à la Cour et essentiellement privatiste, et mon successeur, M. André Potocki, était un magistrat de l'ordre judiciaire, conseiller à la Cour de cassation. J'étais et suis encore largement un publiciste «pur».

tutionnalistes ou spécialistes de droit international public, parfois pénalistes^[2] ou administrativistes; rarement privatistes ou spécialistes de droit international privé.

Corneliu Bîrsan, en l'honneur de qui est rédigé ce volume, auquel j'ai tenu à contribuer à raison notamment de l'amitié que je lui porte, déroge à cette règle ou à cet usage.

Il est privatiste et en particulier civiliste. Il a pendant des décennies enseigné à la Faculté de Bucarest le droit civil, et je peux témoigner de l'estime et du respect dont l'entouraient ses anciens étudiants, souvent devenus de hauts responsables de la vie politique ou universitaire. Il a écrit dans son pays, en Roumanie, des manuels de droit civil qui font autorité, qui font toujours autorité je crois.

Comment cet homme a-t-il contribué à la protection européenne des droits de l'homme? C'est ce sur quoi j'aimerais m'interroger.

Il faut d'abord observer qu'il ne l'a pas fait marginalement, mais au contraire de façon très prégnante. Corneliu Bîrsan a été en 1995 le premier membre Roumain de la Commission européenne des droits de l'homme, qui a coexisté jusqu'au 1er novembre 1998 avec la Cour, avant que l'entrée en vigueur du Protocole n° 11 à la Convention ne la fasse disparaître^[3]; j'ai souvent pensé et écrit que la Commission a fait depuis ses débuts en 1954 un travail remarquable, et ce n'est sans doute pas un hasard si deux de ses anciens membres, Christos Rozakis^[4] et Sir Nicolas Bratza^[5], ont été l'un Vice-président de la Cour, l'autre son Vice-président puis mon successeur à sa présidence.

Je n'ai pas connu Corneliu Bîrsan quand il était « commissaire ». Je l'ai rencontré pour la première fois en avril 1998 alors que nous avons tous les deux été élus le même jour, trois mois plus tôt, juges de la « nouvelle » Cour issue du Protocole 11^[6]. Si Bîrsan a été présenté par son gouvernement sur la liste requise de trois candidats à ces hautes fonctions, si l'Assemblée parlementaire a jugé bon de l'élire (puis de le réélire ensuite par deux fois), c'est sans doute que la réputation acquise dans son pays et au sein de la Commission expliquaient cette nomination et cette élection. J'ai pu constater que cette réputation était réelle, et vérifié que les qualités professionnelles de Corneliu la justifiaient.

A la Cour, devenue unique et permanente, ce qui implique l'exercice des fonctions de juge à plein temps et l'obligation de résider à Strasbourg, notre ami est resté plus de quinze ans, et au total il a donc participé au système européen de protection pendant pas loin de deux décennies.

^[2] Je considère personnellement que le droit pénal et la procédure pénale font davantage partie du droit privé que du droit public. En France, l'agrégation de droit privé englobe le pénal.

^[3] La Roumanie a ratifié la Convention européenne des droits de l'homme (« la Convention ») en juin 1994.

^[4] De nationalité grecque.

^[5] De nationalité britannique.

^[6] Nous nous connaissons par ouï-dire, en particulier grâce à des amis communs, les Professeurs Gérard Conac et Yves Jégouzo.

Mais un civiliste a-t-il donc sa place dans ce système? La réponse est oui en principe, et assurément oui dans son cas.

Comme je l'ai noté, l'application de la Convention n'exclut pas la connaissance du droit privé, notamment civil. Ainsi le droit des successions, qui peut paraître éloigné de la Convention, occupe une place non négligeable dans le bloc jurisprudentiel^[7]. J'ajoute que la jurisprudence a de plus en plus fait sa place à cette branche du droit, je veux dire au droit civil. Par exemple, il est connu que la jurisprudence a entendu de façon extensive la notion de «biens» au sens de l'article 1er du Protocole n° 1: elle a ainsi considéré que des *créances* pouvaient être des biens^[8], que *l'espérance légitime* de posséder un bien équivalait à un bien^[9], ou encore que le droit à des *prestations sociales* peut aussi équivaloir à un bien, et qu'en tout cas un Etat ne peut les attribuer de façon discriminatoire^[10]. La connaissance du droit des biens allait pour Corneliu Bîrsan être très utile, et précieuse pour la Cour, que les formations aient suivi dans chaque cas son avis ou non, peu importe.

Il se trouve d'ailleurs que la Roumanie allait bientôt avoir de très nombreuses affaires intéressant le droit de propriété, en raison des confiscations opérées sous le régime de Ceaușescu et des mesures de restitution qui devaient s'ensuivre après sa chute. Or le juge élu au titre d'un Etat, sauf s'il se déporte, siège dans les affaires de chambre ou de Grande Chambre quand cet Etat est partie au litige (selon l'article 26 §4 de la Convention). Il a fallu que le juge Roumain siège dans ces nombreuses et souvent difficiles affaires. Il l'a fait avec une grande objectivité, si on analyse les arrêts rendus^[11].

Ce civiliste a eu d'autres occasions de mettre ses connaissances au service de la juridiction, dans des affaires concernant la Roumanie mais bien d'autres Etats aussi, en particulier pour les délicates requêtes soulevant des problèmes d'adoption, de gardes d'enfants à la suite d'une séparation ou d'un divorce, ou encore d'enlèvement international d'enfants (convention de La Haye de 1980); ce ne sont que des exemples de l'intérêt d'avoir eu le civiliste Bîrsan au sein de la Cour. Pour avoir siégé pendant plusieurs années dans la même chambre que lui, et souvent avec lui au sein de la Grande Chambre lors des treize ans que j'ai passés à la Cour, je peux sans trahir le secret du délibéré dire que la «valeur ajoutée» de Corneliu Bîrsan a été réelle et élevée. Pratiquement seul de son espèce, si je puis dire, il a donc été précieux; en outre, il a toujours fait preuve de modération, sans aucune arrogance, de bonhomie souriante, et il intervenait

^[7] Dans le livre de *Mélanges en mon honneur* (Paris, Dalloz, 2011), le juge Bîrsan a rédigé un bel article: «La Convention européenne des droits de l'homme et le droit successoral», pp. 39 et suivantes.

^[8] Affaire *Gasus Dossier c. Pays-Bas*, arrêt de 1995.

^[9] Affaire *Pine Valley c. Irlande*, arrêt de 1991.

^[10] Affaire *Gaygusuz c. Autriche*, arrêt de 1996.

^[11] Le fait que l'arrêt énonce s'il a été rendu à l'unanimité ou à la majorité, auquel s'ajoutent la publication des opinions dissidentes des juges de la minorité, fait qu'on sait pratiquement toujours dans quel sens un juge a voté.

avec un grand sens de la pédagogie, évidemment dû à sa longue pratique de l'enseignement. Il n'est pourtant pas facile d'être pédagogue vis-à-vis de ses pairs, qui ne se considèrent pas toujours comme disposés à recevoir des leçons (j'en sais quelque chose). Il faut beaucoup de tact et de doigté pour se faire écouter et pour (souvent) convaincre.

Mais si un civiliste est précieux, il n'en est pas moins un juge comme les autres, confronté à des problèmes fréquemment éloignés de sa spécialité. Un des miracles de la cour de Strasbourg est l'amalgame qu'elle réussit à opérer en permanence entre anciens praticiens et anciens universitaires, entre représentants de différentes cultures juridiques nationales, entre spécialistes de diverses branches du droit (sans oublier les échanges fructueux entre les juges et les juristes du Greffe chargés de les assister).

Bîrsan a si bien participé de cet amalgame, de ce creuset (*melting pot*), qu'il est devenu un excellent connaisseur du droit européen des droits de l'homme en général, au point d'en avoir tiré un très bon livre en langue roumaine, qu'il m'a fait l'honneur de me prier de préfacier^[12], ce qui du reste lui a demandé un travail lourd s'additionnant à ses tâches non moins lourdes de juge élu au titre d'un Etat contre lequel les requêtes sont nombreuses.

Cet contribution ne se veut pas hagiographique, et ne doit pas l'être. Mais au moment où le bénéficiaire de ce volume va quitter ses fonctions à Strasbourg, je tenais à apporter ce témoignage, qui est évidemment à décharge. Oui, un civiliste peut servir les droits de l'homme dans des fonctions juridictionnelles internationales: Corneliu Bîrsan en est et en a été une belle illustration.

^[12] Je ne connais pas le roumain, mais grâce au latin et à l'italien je peux le lire un peu. Il m'est parfois arrivé de consulter l'ouvrage de Corneliu Bîrsan. Je le lui ai dit. Cela l'a amusé et je crois fait plaisir.

Două amintiri, un *laudatio* în miniatură

Two Memories, One Miniature Tribute

Deux souvenirs, un hommage en miniature

Prof. univ. dr. Nicolae VOLONCIU

Profesorul Corneliu Bîrsan a ajuns la al 70-lea an al vieții sale și tot acest interval deloc scurt îl îndreptățește cu prisosință la un *laudatio* pe deplin meritat. Remarc că rândurile care urmează nu pot fi titrate ca atare, pentru că era potrivit să fie scrise de cineva care l-a cunoscut mai îndeaproape și ar fi știut să scoată în evidență toate meritele mari ale sărbătoritului. M-am încumetat să iau în mână condeiul, pentru că în tolba mea cu amintiri – și toată lumea știe cât de multe povești sunt acolo despre Facultatea noastră și cei care au slujit-o – am descoperit două întâmplări inedite pe care mulți nu le cunosc și care au legătură cu septuagenarul nostru, evident din tinerețea lui.

L-am remarcat pe Cornel – și apelativul aceste sper să nu îl supere, că așa l-am folosit de când l-am cunoscut – de pe vreme studenției lui. Era firesc, pentru că era un element de vârf care se distingea repede chiar din noianul celor buni. Mai târziu, când a ajuns asistent, am activat fiecare în colective diferite, el fiind civilist, iar eu încadrat la Catedra de drept penal. Totuși, existau în Facultate multe activități la care puneau umărul toate cadrele, indiferent de specializare. Una dintre acestea era și concursul de admitere, operațiune extrem de grea, având în vedere numărul foarte mare de candidați și lipsa mijloacelor moderne de birotică cibernetică, inexistente la acea epocă. La început, acestea lipseau cu desăvârșire, iar ceva mai târziu, la Facultatea de Matematică a Universității, a funcționat un calculator numit „Felix”, care ocupa trei camere, lucra cu cartele perforate și funcționa ca o adevărată uzină.

La aceste admiteri, piesa principală a sistemului organizatoric o constituia secretarul comisiei, care trebuia să gestioneze toate lucrările. De-a lungul anilor, printre secretarii care m-au ajutat nemijlocit la admiteri s-a numărat și Bîrsan. Avea o putere de muncă deosebită. Era prezent la treabă încă din zorii zilei și pleca ultimul noaptea târziu. Avea toată gestiunea în perfectă ordine și cunoștea până la amănunt starea miilor de lucrări și stadiul de corectură a acestora. După ani, când el crescuse în activitatea profesională, dacă doream să îl tachinez pe Cornel, îi spuneam că Facultatea ar trebui să îi dea o diplomă de onoare, pentru că a fost cel mai bun secretar de comisie (ceea ce cred că nu este departe de adevăr).

Se știe că la admitere colțurile lucrărilor cu numele candidatului erau lipite, corectura, cum se spunea, făcându-se în orb, fiecare teză având indicator numeric

cu care figura în scripte. În această mulțime de cifrăraie se strecurau uneori greșeli de înregistrare care, neînălțurate, puteau duce la erori mari. De pildă, dacă din indicativele cu patru cifre se omitea din greșeală o unitate din ordinul sutelor, aparent evidențele indicau că lipsesc din fișetul cu lucrări 100 de teze. Fiind mai deprins atât cu calculul matematic, cât și cu operațiunile de ordinul unor numere mari, îi linișteam pe panicați prin descoperirea rapidă a viciilor de înregistrare și înlăturarea erorilor care erau de natură materială. Obişnuiam să spun că niciodată nu trebuie să ne speriem când apar în scripte 10 sau chiar 100 de lucrări în plus sau în minus, întrucât o asemenea lipsă nu poate fi efectivă, iar descoperirea greșelii era destul de facilă. Mult mai grav era când semnalarea se referea la absența unei teze, pierderea putând fi și reală în manipularea a zeci de mii de foi și, evident, situația era de natură a dinamita concursul. Din fericire, nu am avut niciodată o asemenea situație și, cu toate că depistarea erorilor era mai dificilă, reușeam să le identificăm. Pot afirma că formam împreună cu Cornel o echipă perfectă. Personal, aveam deplină încredere în capacitatea lui de a realiza o gestiune clară și curată a tuturor scriptelor din concurs, iar el nu se îndoia de capacitatea mea de a stăpâni rapid și fără greșeală toate calculele matematice legate de procedurile care se impuneau.

Precizările făcute mai sus erau necesare, pentru ca lectorul acestor rânduri să realizeze mai ușor cum m-am pricopsit din această simbioză cu o poreclă. Nu eram de față când, într-o zi, a venit la comisia de concurs un informatician de la Facultatea de Matematică să ne atenționeze de o situație de mare gravitate semnalată de calculator (pe nume „Felix”), și anume pierderea unui număr însemnat de lucrări ale candidaților. Informația nu era exactă, iar greșeala a fost cu ușurință identificată și îndreptată, deoarece provenea dintr-o eroare de perforare de ordinul sutelor a cartelelor cu care se alimentau programele calculatorului. Colegii prezenți la dialogul emisarului cu secretarul comisiei mi-au relatat ulterior cum Cornel a dat toate asigurările că nu exista nicio lipsă a vreunei lucrări din gestiune și că eventualele erori scriptice se vor repara ușor de îndată. A mai precizat că are toată considerația față de ajutorul imens pe care ni-l dă calculatorul „Felix”, dar a mai adăugat că Facultatea are un „Felix propriu”, care nu dăduse până atunci niciun rateu. De la această discuție se pare că se trage și apelativul cu care apoi am fost multă vreme nominalizat în Facultate.

Porecla nu mi-a produs niciun fel de aprehensiune, pentru că, dincolo de caracterul caricatural al oricărei porecle, am simțit în ea aprecierile pozitive pe care colaboratorul meu le nutrea față de mine.

De autenticitatea întru totul a întâmplării evocate nu pot răspunde, pentru că și eu am receptat-o prin interpuși. Oricum, mi-a făcut plăcere să rememorez aceste amintiri și, de aceea, mă simt obligat să relatez și o altă poveste cu totul inedită și numai de mine cunoscută, care neîndoielnic o să îi facă plăcere sărbătoritului. De data aceasta, pot semna pentru conformitate că cele relatate sunt înregistrate cuvânt cu cuvânt astfel cum au fost rostite.

În perioada când Decan al facultății era Profesorul Constantin Stătescu, am avut cu acesta îndelungate convorbiri despre mersul Facultății și oamenii care mișcau lucrurile. Era firesc, având în vedere experiența anterioară pe care am avut-o în conducerea instituției în calitate de Prodecan, dar mai ales amiciția care ne legase de multe decenii. Am fost colegi de studenție în promoția 1946-1950 și ambii am fost reținuți în Facultate la absolvire ca asistenți stagiați pentru meritele avute la învățătură. La timpul convorbirilor noastre eram și printre cele mai vechi cadre didactice din Facultate. El mă apela cu „măi, Nae”, iar răspunsul meu era „dragă Titică”. În asemenea ambianță, printre multe probleme, era normal să discutăm și despre cadrele tinere, încercând să deslușim tendințele lor de dezvoltare. În contextul menționat, nu se poate să nu fi discutat despre cei care urmau să fie viitorii profesori ai Facultății, printre care și despre Corneliu Bîrsan. Referitor la acesta, îmi amintesc perfect scena și cuvintele. Profesorul Stătescu a făcut o pauză lungă, mai lungă ca de obicei, nu se uita la mine și părea că privește în zare, spunându-mi: „Măi, Nae, ascultă la mine, acest băiat va ajunge foarte departe!”.

Poate cineva azi să îl contrazică pe Titică, atunci când este de notorietate că de la București la Strasbourg e o cale atât de lungă? Întrebarea pusă acum de mine este desigur oratorică și am folosit-o mai mult de dragul jocului de cuvinte. Ceea ce rămâne însă cu siguranță cert este că Profesorul nu a avut în vedere depărtarea kilometrică a distanțelor de pe hartă, ci nivelul profesional și științific la care cel vizat de el se va ridica. Dacă pentru Profesorul Stătescu aceasta a fost o previziune, pentru noi acum este o certitudine de netăgăduit.

Rămânând în rezonanța ultimelor aprecieri referitoare la profesorul Corneliu Bîrsan, constat că a avut în cei 70 de ani realizări deosebite, pentru care nu poate fi decât felicitat. Totodată, trebuie să îi amintesc că vârsta respectivă nu este chiar așa de mare încât să nu îl oblige mai departe la alte împliniri. În sport se spune că e greu să te ridici în primele rînduri, dar și mai greu să te menții acolo. Sunt sigur că acest aforism este valabil în orice domeniu.

De aceea, în încheiere, dorim sărbătoritului încă viață lungă, sănătate și putere de muncă, nu numai pentru a ajunge un bătrânel respectat de toată lumea, ci mai ales pentru că dorim și așteptăm de la el noi realizări remarcabile în domeniile în care s-a distins în întreaga carieră.

La mulți ani, Profesore Corneliu Bîrsan! Și, întrucât recomandarea noastră este și o rugămintă, ea se termină cu un „Amin!”. Italienii spun de obicei „*Così sia!*”, care înseamnă același lucru, respectiv „Așa să fie!”.

Così sia, Profesore!

În loc de Laudatio
(sau schiță de „portret subiectiv”
al Profesorului Corneliu Bîrsan^[1])

By way of Tribute

A titre d`hommage

Conf. univ. dr. Flavius Antoniu BAIAS

*Decan al Facultății de Drept,
Universitatea din București*

Aprilie sau mai 1980, nu îmi aduc bine aminte: fără nicio emoție, intru în clădirea Facultății de Drept a Universității din București, unde trebuia să mă înscriu la examenul de admitere (pe vremea aceea înscrierea se făcea cu trei-patru luni înainte de examen, pentru că exista o procedură de verificare a dosarelor candidaților; nu aveam nicio emoție, pentru că eram convins că am un „dosar bun”). Intru în amfiteatrul I sau III (din nou memoria îmi joacă feste, dar îmi aduc aminte perfect configurația sălii și faptul că m-a impresionat neplăcut faptul că ușile și pereții erau vopsiți cu un „verde-spital”, o culoare oribilă, de care facultatea nu a scăpat decât după 1990...) și mă așez cuminte în bancă, alături de mulți alți candidați, care așteptau liniștiți să le fie verificate și primite dosarele.

La catedră, un profesor tânăr, cu un zâmbet prietenesc, îmi striga pe rând pe cei din sală, după care verifica actele din dosar și, cu o voce caldă, îmi ura fiecăruia succes. Nu am putut să nu remarc costumul bleumarin (în tăietura epocii, cu revere late), cămașa albă și, din nou, cravata bleumarin cu buline albe... Mi-a venit și mie rândul: m-am îndreptat spre catedră cu dosarul în mână, am salutat politicos și am primit un răspuns, pe un ton și într-o formulare pe care aveam să le țin minte, pentru că aveam să le aud de multe ori după aceea: „Bine ai venit, domnule! Ia să vedem, ce aveți dumneavoastră aici!...” Actele erau, evident, în regulă; atunci, ca și acum, candidatul trebuia să aducă și fotografiile: pentru legitimația de concurs și – în cazul fericit în care ar fi reușit – pentru carnetul de student... Făcusem, la terminarea liceului, mai multe poze pentru panoul de absolvire și – așa hotărâsem noi, colegii de promoție – purtasem toți papion (toți același papion, pentru că, pe atunci, acest accesoriu era... rarissim! Și, serios, în acele momente, nu m-am gândit niciodată că, peste ani, voi adopta un astfel de stil vestimentar...). Din motive de... economie, nu mi-am făcut alte fotografii, ci am pus în dosarul de candidat două dintre cele deja făcute; profesorul ia una dintre ele, se uită la ea lung,

^[1] Cititorul acestor rânduri s-ar putea să fie uimit să găsească aici o notă (fie și una singură!) de subsol: aceasta nu are alt rol decât de a preciza că *absolut toate relatările care urmează sunt adevărate.*

se uită la mine, din nou la poză, din nou la mine și exclamă: „la uite, domnule, ce student elegant o să avem!...” Am înmărmurit: mai întâi pentru că folosise o formulă interzisă în epocă – „domnule” (pe vremea aceea practicam un marxism imbecil, vorba lui Țuțea!), iar apoi pentru că am fost șocat de certitudinea care emana din vocea sa: parcă mă vedea reușit la examen, pe când eu nu eram deloc sigur pe șansele mele...

Trei luni mai târziu, de data aceasta copleșit de emoții, intram în amfiteatrul de la parter al Facultății de Geografie, la Universitate, lângă fântână (cum am spune astăzi), pentru prima probă (filosofie!) a examenului de admitere: în sală – surpriză (pentru mine, cel puțin!) – același profesor, cu același zâmbet încurajator și cu același ton prietenesc în voce: „Ați venit? Uitați, aici e locul dumneavoastră... Succes!” Nu știu nici până în ziua de azi dacă m-a recunoscut (amintindu-și de înscrierea ce avusese loc în urmă cu trei luni) sau dacă, pur și simplu, era la fel de cald și de încurajator cu toți candidații... Urma să aflu, mai târziu, că așa se purta cu toți! Dar pentru mine, atunci, a fost ca și cum aș fi nimerit într-un loc prietenos, oarecum acasă, alături de cineva care parcă mă cunoștea și mă încuraja...

Am reușit la examenul de admitere și, după paranteza celor nouă luni de „armată scurtă”, am devenit student al Facultății de Drept a Universității din București... După o deschidere impresionantă a anului universitar 1981-1982 (la care a vorbit academicianul Emil Condurachi, în Aula Magna arhiplină), am plecat în practica agricolă, la cules de struguri, în județul Vrancea. Nu l-am revăzut atunci pe profesorul care, poate fără să știe, îmi fusese bună ursitoare... Și, sincer să fiu, probabil din cauza presiunii pe care o trăiesc „bobocii” în anul I, cred că l-am și uitat într-un fel... Nu îmi aduc aminte nici dacă l-am revăzut pe coridoare, dar sunt sigur că emoțiile și bucuria cunoașterii pe care le trăiam la cursurile și seminarele de Drept civil (cu regretatul Profesor Gheorghe Beleiu) și Drept roman (cu fascinantul Profesor Emil Molcuț) m-au împiedicat să mai retrăiesc momentele admiterii, marcate evident de cel pe care aveam să îl revăd (sau așa percep eu acum momentul, ca o revedere) abia în anul II, la seminarul de Drepturi reale: Profesorul Corneliu Bîrsan.

Am făcut seminarele în Sala 125 (sau de acolo am, în mod cert, cele mai multe amintiri). Tocmai apăruse cursul de „Drepturi reale”, la care Profesorul Bîrsan era co-autor cu Profesorul Constantin Stătescu, manual publicat la Editura Universității și pe care l-am cumpărat cu toții. Evident, Profesorul Bîrsan ne-a spus, încă de la primul seminar, că manualul nu este suficient, recomandându-ne, în plus, o serie de alte titluri, insistând pe „Culegerile de decizii” ale fostului Tribunal Suprem. Mai apoi, pentru semestrul II, ne-a recomandat tratatul de „Obligații”, apărut la Editura Academiei, în 1980, la care colaborase tot cu maestrul său, Profesorul Stătescu.

Inutil să spun că îmi aduc aminte multe dintre seminarele desfășurate sub conducerea Profesorului Bîrsan (evident, nu toate) și nu pot să uit căldura din vocea sa, umorul, dar și severitatea pe care știa să o scoată la vedere ori de câte ori era

nevoie. A organizat cu noi multe procese simulate, la seminar, învățându-ne nu numai să căutăm soluțiile de care aveam nevoie, ci și să redactăm o pledoarie și chiar un dispozitiv de hotărâre judecătorească... Un coleg de la o altă grupă mi-a relatat cum s-a desfășurat un astfel de proces simulat, în care un student își tot întrerupea „adversarul”, strigând: „Protestez, onorată instanță!” O dată, de două ori, până când a intervenit Profesorul Bîrsan, spunându-i: „Cred că te uiți la prea multe filme americane... Să protestezi așa când o să fii avocat în America, pentru că la noi procedura e diferită...” După care s-a apucat să îi explice, din nou, câteva noțiuni elementare de procedură, pe care – se pare – cel în cauză nu le reținuse...

De asemenea, îmi aduc aminte cum, la primul seminar de „răspundere civilă delictuală”, am citit articolele 998 și 999 și apoi le-am comentat; după care ne-a cerut fiecăruia să redactăm un text care să le reunească pe cele două, corectându-le erorile și folosind un limbaj propriu secolului XX. Am terminat primul și i-am dat, mândru, bucata de hârtie; a citit-o în fața grupei și mi-a spus, cu oarecare maliție: „Asta să o scrieți dumneavoastră într-un curs de obligații! Limbajul și stilul legiuitorului trebuie să fie concise și clare...” Și ne-a explicat, didactic și aplicat, cum trebuie să arate un text de lege...

La începutul anului III, mi-am ales tema lucrării de diplomă, avându-l ca îndrumător pe Profesorul Constantin Stătescu. Eram foarte mândru nu numai pentru că mă acceptase, ci și pentru că fusese de acord cu alegerea unei teme pe care nu o avea pe listă (pe atunci, fiecare cadru didactic avea o listă limitată de teme, din care studenții erau obligați să aleagă), și anume „Repararea daunelor morale”. Asta se întâmpla în toamna lui 1983; în primăvara lui 1984, un zvon a început să circule prin facultate: Decanul Stătescu urma să plece ambasador în Olanda... Într-o dimineață însorită, pe scările clădirii, pline de studenți, ca și acum, îl întâlnesc pe Profesorul Bîrsan; îmi iau inima în dinți și îl întreb: „Știți, se aude că Domnul Decan pleacă...” (între timp mă mai deșteptasem din punct de vedere politic și foloseam, ostentativ, împreună cu mulți dintre colegii mei, apelativul „domnule”, inclusiv în raporturile dintre noi, mai puțin – trebuie să recunosc – la ședințele de partid; niciunul dintre profesorii noștri nu ne-a corectat, niciodată...). „Da, așa e, pleacă ambasador în Olanda...” „Bine, și noi ce facem cu lucrările de diplomă?...” „E, vă preiau eu! Nu vă speriați, nu rămâneți ai nimănu...” Și astfel am redactat lucrarea de licență sub îndrumarea Profesorului Bîrsan, ajungând să îl cunosc și în această postură, în care și-a dovedit din nou, din plin, răbdarea și tactul, dar și cunoscuta sa exigență.

Am terminat facultatea și am fost repartizat, ca avocat, la Buftea, având deja în minte și în suflet ambiția de a fi lângă București și, mai ales, lângă facultate. La sugestia Profesorului Valeriu Stoica (pe atunci tânăr asistent), am avut o întâlnire cu Profesorul Bîrsan, acum titular al cursurilor de Drepturi reale și Teoria obligațiilor, pentru a discuta despre posibilitatea de a conduce seminare la aceste materii... „Bravo, e o idee foarte bună!”, a reacționat Profesorul cu o promptitudine care m-a măgulit. „Eu sunt de acord, dar trebuie să vorbim și cu Profesorul Deak și, mai ales, cu Profesorul Cărpărenaru...” Atunci nu am înțeles exact de ce era